

Porin Kirkkokankaan myöhäskivikautisen asuinpaikan yleisökaivaus

Teemu Väisänen & Janne Soisalo

Satakunnan Museo ja Porin seudun kansalaisopisto järjestivät syksyllä 2021 arkeologisen yleisökaivauksen, jonka tavoitteena oli tutkia myöhäskivikautista **Kirkkokangas IV:n** asuinpaikkaa Porissa. Kaksi viikonloppua kestäneille kaivauksille osallistui yhteensä 22 arkeologiasta kiinnostunutta vapaaehtoista, joiden lisäksi kaivauksen dokumentaatiosta ja työskentelystä vastasivat arkeologit **Janne Soisalo** ja **Teemu Väisänen**. Yleisökaivaus oli samalla lähtölaukaus Kirkkokankaan, sekä laajemmin Satakunnan, myöhäskivikauden tutkimukselle, jota tullaan jatkamaan tulevien vuosien ajan yhdessä paikallisten asukkaiden kanssa.

Kirkkokankaan kivikautisen asuinpaikan eteläosan koekuopitusta. Kuva: T. Väisänen.

Sijainti ja tutkimushistoria

Kirkkokankaan kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Porin Tuorsniemen kylän viljelysaukeiden lounaispuolella nousevalla metsäisellä kankaalla. Asuinpaikka löydettiin Esa Laukkasen inventoinnin yhteydessä vuonna 1996, jolloin metsätien pinnalta havaittiin kivikautisia asuinpaikkalöytöjä.

Taltioituun löytöaineistoon lukeutui tällöin hioma-alusta, koristeetonta keramiikkaa, kivitaltan teräkatkelma ja iskoksia (Laukkanen 1996: 125).

Vuonna 1999 alueella toteutettiin Museoviraston koekaivausryhmän koekaivaus asuinpaikalla sijainneen hiekkakuopan laajentamissuunnitelman takia. Simo Vanhatalon johtamassa koekaivauksessa alueelta otettiin talteen runsaasti saviastianpaloja, minkä lisäksi kvartsi- ja kivilajiesineistöön lukeutuivat hioimet, kivikiekko, kuutiokivi, kaapimet ja esineiden katkelmat. Tällöin saviastian paloissa havaittiin myöhäiskivikautiseen Kiukaisten kulttuuriin viitannutta koristelua, kuten rikitulla luuputkella kiertämällä tehtyä ns. Wirbelstempeln-koristelua (Vanhatalo 1999: 3).

Kaivausalueen lähetyviltä Tuorsniemestä 1950-luvulla löydetyt verkonkohot ovat esillä Satakunnan Museon perusnäyttelyssä. Verkonkohoista voi havaita molemmissa päissä lyhyet lovet, jotka helpottivat niiden kiinnittämistä verkkoon. Kuva. T. Väisänen.

Samaan, kivikauden viimeiseen vaiheeseen ajoittuu myös asuinpaikasta noin 1 km koilliseen sijaitsevat **Lähdepuron** löytöpaikka, mistä löydettiin lokakuussa 1950 viemäriojaa kaivaessa kaarnasta tehtyjä verkonkohoja. Alueella sittemmin järjestetyissä kaivauksissa saatiin talteen yli 800 kpl männynkaarnasta valmistettua kohoja, minkä lisäksi löytöaineistoon luetui muun muassa verkonjäännöksiä, kalannikamia ja hylkeenluita. Kohoista saadun radiohiiliajoituksen perusteella ne ajoittuvat Kiukaisten kulttuurin aikaan noin 1900 eaa. (Huurre 1991: 248)

Samaan aikakauteen, tai ainakin tätä seuraavaan pronssikauteen, liittyy myös asuinpaikan eteläpuolella sijaitseva **Kirkkokangas II**, joka on 20 metrin halkaisijallaan Porin suurin röykkiö (Uusi-Seppä 2012: 289). Röykkiötä ei ole koskaan tutkittu ja siten ajoitettu, mutta Unto Salon tulkinnan mukaan se ajoittuisi monumentaalisuuden ja rakenteittensa perusteella pronssikauden II-IV periodille noin 1500-800 eaa. (Salo 1981: 203). Alueen välittömään läheisyyteen sijoittuu myös muita ajoittamattomia röykkiöitä, joista vuonna 1960 tutkitut **kolme röykkiötä** osoittautuivat löydöttömiksi (Salo 1960).

Porin suurin röykkiö, Kirkkokangas II, sijaitsee vain kivenheiton päässä kaivausalueesta. Kuva: T. Väisänen.

Koekaivaus

Vuonna 2021 asuinpaikalla toteutettiin Satakunnan Museon ja Porin seudun kansalaisopiston järjestämä nelipäiväinen arkeologinen yleisökaivaus. Kaivauksen tavoitteena oli selvittää asuinpaikan laajuutta, saada sen asutukselle tarkka ajoitus sekä selvittää alueen tutkimuspotentiaalia

jatkotutkimuksia varten. Kaivauksille osallistui kahden viikonlopun aikana yhteensä 22 vapaaehtoista kaivajaa, joiden lisäksi kaivauksen dokumentaatiosta ja työskentelystä vastasi kaksi arkeologia.

Varsinainen kaivausalue rajattiin vuoden 1999 löydöllisten koekuoppien sijaintitietojen ja kasvillisuuden perusteella hiekkakuopan länsipuoliselle metsäaluelle, jonne avattiin 2 x 10 laajuinen kaivausalue. Lisäksi asuinpaikka-alueelle kaivettiin yhteensä 11 koekuoppaa asuinpaikan koon määrittämiseksi etenkin pohjois-eteläsuunnassa.

Kaivaus toteutettiin tasokaivauksena ja kaivausalueen löydöt otettiin talteen neliömetrin kokoisissa ruuduissa. Kuva: T. Väisänen.

Löytöaineisto

Koekaivauksessa alue todettiin hyvin säilyneeksi ja runsaslöytöiseksi. Kaivauksissa saatiin talteen yhteensä 704 löytöä, joiden yhteispaino on 9756 g. Valtaosa löydöistä on saviastian paloja ja kvartsi-iskoksia, mutta myös palanutta luuta, kivilaji-iskoksia, kvartsi- ja kiviesineitä sekä maanäytteistä löydettyjä euroopanpähkinäpensaankuoria.

Löytöihin lukeutui kaksi ehjää kiviesinettä ja neljä esineen katkelmaa: pieni talta, hioimen katkelma, kaksi hioinlaan kappaleita sekä kahdelta puolelta hiotun kiviesineen katkelma. Kaivauksen kvartsiaineisto koostui puolestaan lähes yksinomaan kvartsi-iskoksista, mutta joukosta on tunnistettu myös kaksi kvartsikaavinta, yksi kvartsiittikaavin sekä retusoitu kvartsiterän kärki. Kivi- ja kvartsiesineet sekä työstöjäte on toimitettu edelleen jatkotutkimuksiin, joissa selvinnee lisätietoa niin esineiden työstötavoista kuin käytetyistä materiaaleistakin.

Koekuopasta löydetty poikkiteräinen pikkutaltta, joka on pituudeltaan 51 mm. Kuva: T. Väisänen.

Kaivauksen luuaineisto on varsin pieni mutta hyvin säilynyt. FT Katariina Nurminen analysoi koekaivauksessa löytyneet palaneet luut, joista yhteensä yhteensä 43 kappaletta pystyttiin tunnistamaan. Tulosten perusteella asuinpaikan asukkaat ovat syöneet ainakin grönlanninhyljettä ja siikaa, minkä lisäksi osa luista tunnettiin suvulleen hylkeiksi, lohikaloiksi ja keskikokoisiksi nisäkkäiksi (Nurminen 2021).

Saviastian paloja löydettiin tutkimusalueelta yhteensä 280 kpl. Paloista osassa todettiin koristelua, jonka avulla ne pystyttiin tunnistamaan Kiukaisten kulttuuriin kuuluviksi. Asuinpaikan ajoitusta tuki myös asuinpaikalta saadut radiohiiliajoitukset, joiden perusteella alueen käyttöhistoria ajoittuu noin 1900 eaa. Radiohiiliajoituksen kuluista vastasi Satakunnan Museon ystävät ry.

Yhteensopivat saviastian koristellut reunapalat. Saven joukosta on havaittavissa karkeaa maasälpäsekoitetta. Kuva: T. Väisänen.

Tulkinnat

Kaivausalueelta ja koekuopista saatujen löytöjen perusteella paikalla on asuttu Kiukaisten kulttuurin loppupuolella, jolloin paikalla on ollut loiva ja leveä hiekkaranta. Asuinpaikka on tällöin tarjonnut hyvät edellytykset liikkumiseen merellä, pyyntivälineiden huoltoon ja saaliseläinten käsittelyyn.

Aikaisempien inventointitietojen perusteella asuinpaikan läpimitaksi oltiin arvioitu noin 40 metriä. Koekuopituksessa löydöllisten koekuoppien välin todettiin kuitenkin olleen pohjois-eteläsuunnassa enimmillään jopa 110 metriä. Asuinpaikan itä-länsisuuntaisen laajuuden määrittäminen vaatii kuitenkin tarkempia tutkimuksia. Samoin olisi tärkeää selvittää, löytyykö kivikautisesta asutushistoriasta merkkejä myös muualta Kirkkokankaan alueelta.

Aluerajauksen ohessa koekuoppien avulla onnistuttiin paikantamaan asuinpaikan toinen keskus metsätien eteläpuolelle. Alueelta havaitun mahdollisen asumuspainanteen keskelle tehdystä koekuopasta paikannettiin liesikiveys, jota ympäröi voimakkaasti värjäytynyt kulttuurikerros. Koekuopan kaivamista ei jatkettu havainnon jälkeen vaan se peitettiin jatkotutkimuksia varten.

Vuoden 2021 kaivauksen perusteella asuinpaikka on hiekkakuoppaa ja metsätietä lukuun ottamatta hyvin säilynyt ja tutkimuksellisesti arvokas. Tutkimuksia siellä tullaan näiden tulosten rohkaisemina jatkamaan myös syksyllä 2022 ja kaivausten tulokset tullaan aikanaan julkaisemaan tieteellisessä julkaisusarjassa.

— — —

Teemu Väisänen on arkeologi ja maisemantutkimuksen väitöskirjatutkija Turun yliopistossa. Janne Soisalo on arkeologian väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. He järjestävät yhdessä arkeologisia yleisökaivauksia Satakunnan alueella.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Laukkanen, E. 1996. **Porin esihistorialliset muinaisjäännökset**. Satakunnan Museo.

Nurminen, K. 2021. Pori Kirkkokangas IV. Osteologinen analyysi kivikautisen asuinpaikan kaivauksen luista.

Salo, U. 1960. **Kertomus kolmen kivi- ja pronssikautisen haudan tutkimisesta Porin mlk:n Tuorsniemessä 20.6.-28.6.1960**. Satakunnan Museo.

Soisalo, J. & Väisänen, T. 2021. Pori Kirkkokangas IV. Arkeologinen koekaivaus 2021. Satakunnan Museo.

Vanhatalo, S. 1999. **Pori 83 Kirkkokangas IV. Kivi- ja pronssikautisen asuinpaikan koekaivaus**. Museovirasto, koekaivausryhmä.

Painetut lähteet

Huurre, M. 1991. Satakunnan kivikausi. P. Alhonen & M. Huurre (toim.) *Satakunnan historia I,1*. Satakunnan maakuntaliitto r.y. & Satakuntaliitto, Rauma.

Uusi-Seppä, N. (toim.) 2012. *Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna*. Satakunnan Museo, Eura.

Salo, U. 1981. *Satakunnan historia I,2. Satakunnan pronssikausi*. Satakunnan Maakuntaliitto r.y., Rauma.